

O‘ZBEK TILIDAGI OMONIM SO‘ZLAR KORPUSINI YARATISH

Qurbondurdiyeva Laylo Madiyor qizi

layloqurbondurdiyeva40@gmail.com

UrDU magistranti

Rahimbayeva Muhabbat Dushambayevna

mrd_aspi@mail.ru

UrDU Kompyuter ilmlari kafedrası dotsenti

Kuriyozov Elmurod Rajabboy o‘g‘li

elmurod1202@urdu.uz

UrDU Kompyuter ilmlari kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya. O‘zbek tilidagi omonim so‘zlar bazasini mobil ilova ko‘rinishida yaratilishi lingvistik resurslarga va til o‘rganish vositalariga bo‘lgan ehtiyojini hal etib, sohadagi mavjud bo‘shliqni bartaraf etadi. Ushbu maqola o‘zbek tili omonimlarining keng qamrovli so‘zlar bazasini tuzish, ularni o‘rgatish va tushunishni osonlashtirish uchun interaktiv mobil ilovani ishlab chiqishga qaratilgan. Ishlab chiqilgan lug‘at foydalanuvchiga til o‘rganishga yordam beradi va omonim so‘zlardagi lingvistik aniqlikni oshiradi va o‘zbek tilining boy lingvistik merosini saqlashni qo‘llab-quvvatlashga qaratiladi.

Abstract. The creation of a database of Uzbek homonyms in the form of a mobile application addresses the existing void in this area, addressing the need for linguistic resources and language learning tools. The purpose of this article is to develop an interactive mobile application to create an extensive vocabulary database of Uzbek homonyms to facilitate their study and understanding. The developed dictionary helps the user learn the language by increasing the linguistic accuracy of homonyms and is aimed at promoting the preservation of the rich linguistic heritage of the Uzbek language.

Аннотация. Создание базы данных узбекских омонимов в виде мобильного приложения устраняет существующий пустоту в этой области, решая потребность в лингвистических ресурсах и инструментах изучения языка. Целью данной статьи является разработка интерактивного мобильного приложения для создания обширной словарной базы узбекских омонимов, чтобы облегчить их изучение и понимание. Разработанный словарь помогает пользователю изучить язык повышая лингвистическую точность омонимов и направлен на содействие сохранению богатого лингвистического наследия узбекского языка.

Kalit so‘zlar: *Omonimlar, shakl, ma’no, lug‘at, tasnif, tilshunoslik, leksika, tahlil, o‘zbek tili*

Kirish.

Omonimlar, ya’ni o‘xshash, ammo turli ma’nolarga ega so‘zlar o‘rganuvchiga qiyinchiliklar tug‘diradi. O‘zbek tilida o‘zining boy fonetik rang-barangligi va

tarixiy ta'siri bilan omonimlar, ayniqsa keng tarqalgan va foydalanuvchiga qiziqish uyg'otadi. Maqolaning maqsadi - bu omonimlarni tizimli ravishda to'plash va turkumlash, lingvistik tadqiqotlar, ta'lim va til texnologiyasini rivojlantirish uchun qimmatli manba yaratish. Keyingi mobil ilova o'zbek tilini o'rganuvchilar va so'zlashuvchilar uchun omonimlarning nozik jihatlarini o'rganish va tushunish uchun qulay platforma bo'lib xizmat qiladi, shu bilan ularning til bilimini boyitadi.

Lug'atlarda omonimlar haqida aniq tavsif va ma'lumotlar yo'q. Hayotning barcha sohalarini, ayniqsa, og'zaki nutqni qamrab oluvchi eng ko'p omonim turkumli lug'atlar tuzish o'zbek tilining dolzarb muammosidir. Bu tadqiqotchilarga barcha ekzistensial shakllarga tayanishga imkon beradi: badiiy til, shevalar, professional lug'at, jargon, jargon, vahshiylilik, qo'pollik va ekzotik lug'at. O'rganishlar shuni ko'rsatdiki, "O'zbek tilining omonimlari lug'ati" ("O'zbek tilining omonimlari lug'ati") lug'atida genetik jihatdan bir-biriga bog'liq bo'lmagan omonimlar qator a'zolarining birdan beshgacha bo'lgan sonlari berilgan. Demak, zil (o'zbek tilida) so'zining omonimlari – uch qator. Har bir qator bitta a'zodan iborat bo'lib, asl tilga ko'ra alohida guruhlariga kiradi. Birinchi ma'noda zil so'zi nemis tilidan olingan bo'lib, "og'ir" (og'ir) ma'nosida qo'llaniladi. Ikkinchi omonim turkiy tildan o'zlashtirilgan bo'lib, "musiqqa asbobi" (musiqqa asbobi) ma'nosini bildiradi. Uchinchi omonim zil arabchadan olingan bo'lib, "kamsitish" (xo'rlash) ma'nosini bildiradi.

Ma'lumotlar yig'ish

Ma'lumotlar yig'ish jarayoni o'zbek tilidagi omonimlarni aniqlash va tekshirish uchun keng qamrovli lingvistik tadqiqotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu vazifa ma'lumotlar to'plamining aniqligi va to'liqligini ta'minlash uchun tilshunoslar, ona tilida so'zlashuvchilar va til o'qituvchilari bilan hamkorlik qilishni talab qiladi. Manbalarga lingvistik ma'lumotlar bazalari, ilmiy tadqiqotlar, an'anaviy adabiyotlar va zamonaviy ommaviy axborot vositalari kiradi. Ma'lumotlar to'plamidagi har bir yozuv omonimlarni yaxlit tushunishni ta'minlash uchun fonetik transkripsiyalar, ma'nolar, foydalanish misollari va etimologik ma'lumotlar bilan sinchkovlik bilan izohlanadi.

Biz o'zbek tilining izohli lug'atidan foydalangan holda omonim so'zlarni quyidagicha tasnif qildik.

"id" : 32,

"leksema" : "ALLA",

"miqdor" : "I",

"til" : "",

"turkum" : "ot",

"mano" : " ",

"misol" : "Beshikda qulog'ingga kirgan mungli va ayni chog'da nurli allami? O.Sharafiddinov, "O'lsam, ayrilmasman quchoqlaringdan""

```
"visits" : 0,  
"muallif_id" : 2,  
"sana" : "2022-11-11 12:40:31",  
"uslub" : "Go‘dakni uxlatishda yakkaxon usulida aytiladigan qo‘shiq."  
},  
{  
    "id" : 33,  
    "leksema" : "ALLA",  
    "miqdor" : "II",  
    "til" : "",  
    "turkum" : "fe‘l",  
    "mano" : " ",  
    "misol" : "U, (Elmurod) kiyimlarini qoqar ekan, yigitlar atrofini  
o‘rashib, shovqin, kulgi bilan hazil qilishdi: -Bay-bay, zo‘r ekansiz-a! Polvonni  
alla qilib qo‘ydingiz-a! P.Tursun, O‘qituvchi; o‘zimizam alla qilib qo‘lga  
tushiruvdik, — dedi Soli sovuq. M.Ismoil, “Farg‘ona tong otguncha””,  
    "visits" : 0,  
    "muallif_id" : 2,  
    "sana" : "2022-11-11 12:40:31",  
    "uslub" : "1) charxpalak bo‘lmoq, chirpirak bo‘lib, umbaloq oshib  
yiqilmoq, qulamoq. Qoqilib ketib, alla bo‘ldi. Alla qilmoq; 2) Ko‘chma. boplab  
aldamoq, firib bermoq."  
},
```

Natijalar

Ushbu loyihaning asosiy natijasi mobil ilova uchun asos bo‘lib xizmat qiluvchi o‘zbek omonimlarining mustahkam ma’lumotlar to‘plamidir. Foydalanish uchun qulay interfeyslar va interaktiv o‘quv modullari bilan yaratilgan ilova foydalanuvchilarga o‘yinlar, viktorinalar va kontekstli mashqlar orqali omonimlarni o‘rganish imkonini beradi. Shuningdek, u omonimlarni talaffuz qilish va eshitishda farqlashda yordam berish uchun nutqni aniqlash va sintez kabi xususiyatlarni o‘z ichiga oladi. Foydalanuvchi testidan olingan dastlabki fikr-mulohazalar til o‘rganishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, foydalanuvchilar kundalik muloqotda omonimlarni tushunish va ulardan foydalanish yaxshilangani haqida xabar berishadi. O‘quvchi omonim so‘zlar boyligini oshirish uchun biz ishlab chiqqan lug‘atda viktorina bo‘limiga kirib ishlay oladi. Talaffuzda farqlanmaydigan so‘zlarni chuqurroq o‘rganish uchun ishlab chiqilgan mobil lug‘atda mikrofon tugmachasini bosish orqali omonim so‘zlarning ma’nolarini o‘rganadi.

Xulosa

O‘zbek omonimlari uchun ma’lumotlar to‘plami va mobil ilovani yaratish til o‘rganish, texnologiyani rivojlantirish va madaniyatni saqlashga katta ta’sir

ko'rsatadi. Ushbu loyiha nafaqat o'quvchilarning tilshunoslik atamalarini chuqurroq tushinishiga yordam beradi, balki o'zbek tilini raqamlashtirish va asrab-avaylash kabi kengroq maqsadni amalga oshirishga ham hissa qo'shadi. Kelgusi ishlar o'zbek tili foydalanuvchilari uchun o'rganish tajribasini yanada qo'llab-quvvatlash va boyitish uchun ma'lumotlar to'plamini kengaytirish, ilova funksiyalarini yaxshilash va sun'iy intellekt asosidagi tilni qayta ishlashning ilg'or vositalarini integratsiyalashga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Salaev, U. I., Kuriyozov, E. R., & Matlatipov, G. R. (2023, November). Design and Implementation of a Tool for Extracting Uzbek Syllables. In 2023 IEEE XVI International Scientific and Technical Conference Actual Problems of Electronic Instrument Engineering (APEIE) (pp. 1750-1755). IEEE.
2. Madatov, K. (2019). A prolog format of uzbek WordNet's entries. Human Language Technology as a Challenge for Computer Science and Linguistics, 316-320.
3. Allaberdiev, B., Matlatipov, G., Kuriyozov, E., & Rakhmonov, Z. (2024). Parallel texts dataset for Uzbek-Kazakh machine translation. Data in Brief, 110194.
4. Kutlimuratova, B., Kuriyozov, E., & Tillaeva, M. (2022). Teaching english as a foreign language for primary school children: literature reveiw. Foreign language teaching and applied linguistics, 161-171.
5. Sharipov M., Salayev U., Matlatipov G. (2021). O'zbek tili fe'l so'z turkumi uchun chekli avtomatlar asosida stemming algoritmini yaratish. Computer linguistics: problems, solutions, prospects, 1(1).
6. Kutlimuratova B. (2021). Uzbek students learning English as a foreign language: Error analysis using corpora.
7. Sharipov M., Salaev U. (2022). Uzbek affix finite state machine for stemming. arXiv preprint arXiv:2205.10078.
8. Madatov, K., Bekchanov, S., Vičič, J. (2023). Uzbek text summarization based on TF-IDF. arXiv preprint arXiv:2303.00461.
9. Abdullaev, A., Yusupova, N. (2020). "Homonyms and Polysemous Words" textbook.
10. Rahmatillayev Sh. (1984). "Omonimlarning izohli lug'ati".
11. Smirnickij, A.I. (1956). Leksikologija anglijskogo jazyka. (260-bet). - Moskva.